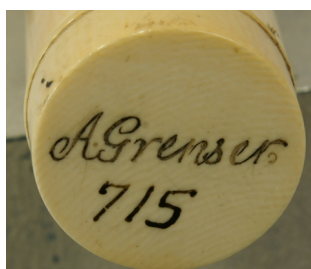


ET GRENSER – TILFÆLDE?

UNDERSØGELSE AF ELFENBENSFLØJTE PÅ MUSIKMUSEET I KØBENHAVN MMCCS E 142 HÅNDSIGNERET A. GRENSER



Ill. 1. Musikmuseets A. Grenser fløjte MMCCS E 142 (Photo Kamilla Hjortkjær)

I forbindelse med artiklen vil jeg gerne udtrykke en stor tak til Musikmuseet¹ i København for tilladelse til og hjælp med undersøgelse af den specielle elfenbensfløjte E 142 med henblik på at finde oplysninger om bygger, fremstillingstidspunkt og -land samt dens proveniens i forhold til Danmark. Også en tak til instrumentbygger og tidligere inspektør på Musikmuseet Ture Bergstrøm, der har stået for opmålingen med eget udviklet udstyr. Opmålingen er foretaget i samarbejde med traversfløjtebygger Bo Karberg, som har været en uvurderlig hjælp i forbindelse med behandlingen af opmålingsresultaterne og illustrationsbearbejdningen af materialet.

BESKRIVELSE: Instrumentet, der ikke er stemplet i nogen af delene, har i endeproppen indridset og påskrevet A. Grenser med smukke håndskrevne latinske bogstaver. Navnet A. Grenser kunne henvise til den højt estimerede tyske fløjtebygger Carl Augustin Grenser bedre kendt som August Grenser (1720-1807). Han blev uddannet i Leipzig hos Johann Poerschmann (1680-1757) i perioden 1733 til 1739 og arbejdede efterfølgende i eget værksted i Dresden fra 1744 til 1796/97. Hans instrumenter var velkendte og benyttede i Danmark. Instrumentets profil og skriften kunne datere fløjten til at være fra første halvdel af 1700-tallet. Under signaturen er uden forudgående indridsning skrevet med anden skrifttype betegnelsen 715 eller 7/5. Hvis nummeret skulle referere til en tidligere katalognummerering eller et auktionsnummer, er både samling og auktion ukendt. At 715 skulle henvise til stemningen A-357,5 Hz er usandsynligt, da opmålingerne peger på et A på ca. 405 Hz², og da August Grenser ikke nummererede sine instrumenter, er dette heller ikke en mulighed.

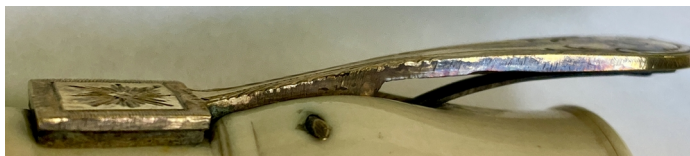
Fløjten, der er i fin stand bortset fra to revner i hovedstykket og en i mellemstykket, er i fire dele og fremstillet af elfenben med ”barok” profil, bortset fra hovedstykket, der er i mere ”klassisk” stil uden vulst. Hovedstykket kunne måske være fra et andet samtidigt instrument, men i så fald tilpasset kroppen perfekt. Fløjten har en lueforgylt Dis-klap af messing med et indgraveret eller udstampet akantuslignende mønster samt et strålemotiv sol/stjerne i den flade let trapezformede del med, hvad der ligner et firkløver i midten.³ Klappen virker ikke til at være af helt samme kvalitet og

¹ Ved Museumsinspektør Marie Martens.

² Da det ikke har været muligt at afprøve museets instrument ved anblæsning, er dette et estimat ud fra opmålingen.

³ Kunsthistoriker Minna Heimburger oplyser, at i den katolske kirke blev ”lysets stråler”, som gengivet på fløjten, symbolet på guddommelighed og har et øje i centrum, men det kunne også være en due. Endelig er der den mulighed, at det kunne være symbol for en religiøs sekt eller måske en frimurerloge.

finish som fløjten i øvrigt. Specielt den nederste flade del har bl.a. tydelige filespor i kanterne af klappen. Klappen kunne være den oprindelige stempet med en adelsmands eller et religiøst kirkeligt symbol, eller den kunne være en uoriginal erstatning enten fra samtiden eller en ny-rokoko stilimitation fra anden halvdel af 1800-tallet.⁴



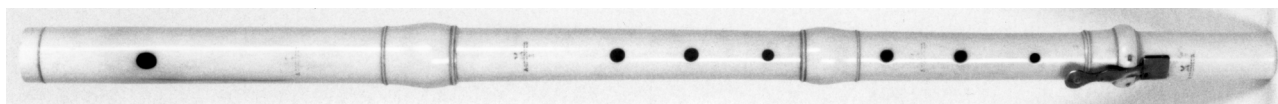
Ill. 2. Lueforgylt klap med strålesymbol og filespor (Photo Bo Karberg)

PROVENIENS: Musikmuseet modtog 13. august 1929 fløjten som gave af musiker Victor Melchior, og man har ingen yderligere oplysninger om instrumentets historie. I Kraks vejviser fra 1929 finder man en musiker V. Melchior i Viktoriagade 14, 1. sal i København V. Det er sandsynligvis denne musiker *Victor Lauritz Palle Melchior*, der donerede fløjten. Han blev født 13. april 1867 og døbt 30. maj i Helligåndskirken i København. I 1929 boede han i Viktoriagade sammen med sin broder Alfred Johannes⁵ og skulle dermed i en alder af 62 år have skænket fløjten. Det er ikke lykkedes at finde sikre oplysninger om, hvilket instrument Victor spillede eller om familien i øvrigt havde tilknytning til musik, men det er lidt interessant, at gaven til Musikmuseet udover fløjten også indbefattede en violinbue.⁶

ØVRIGE OPLYSNINGER: Problemet med mærkningen er, at der ikke kendes andre fløjter af August Grenser med denne håndskrevne signatur, der i type godt kunne være fra samtiden. Alle andre kendte fløjter fra hans hånd er stemplede i alle delene, heriblandt også en elfenbensfløjte der, selv om det kan være svært at stemple i elfenben, har det autentiske Grenser-stempel.⁷



Ill. 3. Originalt Grenser-stempel på dansk fløjte i privateje (Photo Mogens Friis)



Ill. 4. A. Grenser-fløjte i elfenben (Photo Peter Spohr)⁸

4 Kunsthistoriker Vibeke Andersson Møller, Nationalmuseet, oplyser, at det akantuslignende slyngværk godt kunne være et barokt træk fra 1700-tallet, men lige så godt kunne være en stilimitation fra anden halvdel af 1800-tallet. Vedrørende nationalitet er der intet, der siger, at klappen *ikke* kunne være tysk.

5 Kraks vejviser 1929 Real-Register for Kjøbenhavn s. 562. Ved folketællingen 1940 bor han i Viktoriagade Nr. 14 i København. I Vejviseren 1945 (s. 423) og frem til 1951 er adressen R. Nansensgade 38².

6 I Helligånds Sogns kirkebog 1867 nr. 69 om døbte oplyses, at Victor er søn af "Dannebrogsmænd" assistent Hans Palle Hoff Melchior og Laura Frederikke f. Nielsen boende Nybrogade 6³. Bedstefaderen, der også er "Dannebrogsmænd", er protocolfører Joachim Melchior Nybrogade 6² (Vejviser 1863), men der er ikke fundet musikrelaterede oplysninger om hverken faderen eller bedstefaderen. I Dansk Musiktidsskrift Årgang 23/1948 Nr. 06 oplyses om en Victor Melchior, der 16. maj 1948 har 50 års jubilæum som violinist i Tivolis Koncertsals Orkester og som i mange år også har virket som assistent i Det kgl. Kapel. Spørgsmålet er, om det kan være den samme person. I så fald må sidstnævnte have været 31 år, da han begyndte i Tivoli i 1898 og fejret 50 års jubilæet som 81 årig. Thomas B. Egebæk fra Dansk Jødisk Museum oplyser, at Victor Melchior ikke tilhører den tysk-dansk-jødiske slægt, men den dansk-kristne.

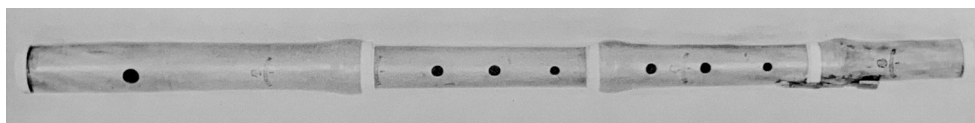
7 Karl Lenski & Karl Ventzke: *Das goldene Zeitalter der Flöte*. 1992 s. 30.

8 Phillip T. Young: *4900 Historical Woodwind Instruments. An Inventory of 200 Makers in International Collections* 1993. s. 95 nr. 24.

Profilen på denne autentiske Grenser-fløjte har ligheder med Musikmuseets instruments bortset fra profilen i hovedstykket og vulsten i fodstykket. Tidsmæssigt passer Musikmuseets fløjte godt med første halvdel af 1700-tallet.

Men bl.a. de manglende stempler, den sandsynligvis samtidige indridsede/håndskrevne mærkning på endeproppen og som det senere vil fremgå også kroppens indre boring, peger i retning af, at instrumentet ikke er en original Grenser. Denne type håndskrevne mærkning af instrumenter i endeproppen er jeg ikke stødt på fra andre byggere i samtiden.

Det er derfor et åbent spørgsmål, hvorfor instrumentet har fået påført denne mærkning. Kunne en forklaring være, at instrumentet var bygget af Grenser i perioden efter, han afsluttede sin uddannelse hos læremesteren Johann Poerschmann i 1739, og indtil han i 1744 etablerede sit eget værksted og fik sit eget stempel. Sammenligner man profilen på Musikmuseets instrument med profilen på en fløjte af Poerschmann i Leningrad, har sidstnævnte en mere ”klassisk” profil end Musikmuseets ”Grenser”, bortset fra dennes hovedstykke.



Ill. 5. Johann Poerschmann tertsføjte. Leningrad nr. 453⁹

Der kendes tre tværføjter fra Poerschmann's værksted, men ingen af dem er opmålt, så borerne har kunnet sammenlignes.¹⁰

Det har heller ikke været muligt indtil nu at kunne sammenligning boringen af E 142 med borerne på to fløjter af hans medstuderende i Leipzig Jakob Friedrich Grundmann (1727-1800),¹¹ eller boringen på en nylig fundet fløjte stemplet G GRUNDMANN/ DRESDEN.¹²



Ill. 6. G. Grundmann (Photo Robbie Lee)

I perioden fra 1715 til 1749 opholdt Pierre-Gabriel Buffardin (1693-1768) sig i Dresden, hvor han var solofløjtenist i kapellet. Han byggede også fløjter,¹³ og Grenser har højst sandsynlig mødt ham i perioden fra han selv ankom til Dresden 1739, og til Buffardin forlod byen 10 år senere i 1749.



Ill. 7. Buffardin (Photo Peter Spohr)

9 Johann Poerschmann (1680-1757) fløjte i 4 dele buksbom med elfenbensringe og en sølvklap. Institute of Theatre, Music and Cinematography, Leningrad. Phillip T. Young: *The look of Music* 1980 s. 89. Museet kontaktes uden respons.

10 På Musikmuseet findes en opmålt Poerschmann blokfløjte.

11 Hans instrumenter er stemplet GRUNDMANN / DRESDEN uden initialer. (D-Perleberg og USA-WA-Seattle:Kohl).

12 Der er indtil nu ikke fundet oplysninger om en familierelation til J.F. Grundmann. Instrumentet passer i profil og udførelse med fløjter fra Dresden i anden halvdel af 1700-tallet. Ill. 6 viser det eneste kendte instrument med dette stempel.

13 Frederik d. Store havde én og den polske fløjtespiller Waclaw Piotr Rzewuski (1706-1779) ejede 3, hvoraf en havde 9 mellemstykker. (MICHAEL LYNN: *A New Voice: the flute of Pierre Gabriel Buffardin*, PAN marts 2020 s. 46)

Endelig skal nævnes, at det må anses som sandsynligt, at Grenser i sin studietid i Leipzig har mødt instrumentbyggeren Johann Heinrich Eichentopf (1678-1769) og prøvet hans fløjter, da denne var god ven med Grensers lærer Poerschmann og gudfader til hans børn.¹⁴



Ill. 8. Johann Heinrich Eichentopf (Photo © Museum für Musikinstrumente der Universität Leipzig)¹⁵

Det er disse fire fløjtebyggere, som Grenser personligt har kendt, og hvis instrumenter han må have set, prøvet og kan være blevet inspireret af, men kun en af disse byggers instrumenter har den specielle ”tidlige” koniske boring i fodstykket, som Musikmuseets har, nemlig Eichentopf’s.

Der kendes mange elfenbensfløjter fra første halvdel af 1700-tallet helt uden stempel,¹⁶ så måske kunne Musikmuseets elfenbensfløjte være et instrument af en tidligere bygger, som Grenser har ejet, men ikke selv bygget. En anden mulighed kunne være, at det originale hovedstykke har været revnet, og han så har lavet et nyt og tilpasset dette, men som han ikke har ønsket at stemple på normal vis, da han ikke havde bygget hele fløjten. Dette kunne være en mulig forklaring på signaturen på endeproppen.

HVEM I DANMARK KAN HAVE ANSKAFFET INSTRUMENTET. Tager man udgangspunkt i udsmykningen på den firkantede del af klappen, kender man indenfor det heraldiske område ikke til brug af strålemotivet, men at det kunne være et religiøst symbol, som det kendes fra både de alment tysk-reformerte kredse – og mere specifikt så kunne det eventuelt være Herrnhuterne.¹⁷

Allerede i slutningen af 1770-tallet benyttede Herrnhuterne stjernen som symbol. I 1771 underskrev Christian VII en koncession, der gav dem lov til at grundlægge Christiansfeld, hvilket de påbegyndte 1. april 1773. Oprindeligt kom menigheden fra byen Herrnhut, der ligger 200 km fra Leipzig, hvor Grenser blev uddannet og 90 km fra Dresden, hvor han fik værksted. Musik spillede en stor rolle i Herrnhuternes menigheder, og i Christiansfeld viser dette sig bl.a. i en nodesamling på næsten 8 hyldemeter. I adskillige af de større værker indgår der både en og to fløjter.¹⁸ Herrnhuterne var dygtige håndværkere og Musikmuseets fløjte kunne have været medbragt fra deres hjemegn med et nyt hovedstykke af Grenser samt en klap måske af egen tilvirkning med Herrnhuternes stjernesymbol i.¹⁹ Det har dog ikke været muligt at finde nogen forbindelse mellem Christiansfeld og fløjten sidste ejer Victor Melchior.²⁰

14 Ture Bergstrøm: ”Poerschmann-blokfløjten på Musikhistorisk Museum” i *Musikkens tjenere. Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius’ Samling VI*. 1998 s.140.

15 Instrumentnummer 1244.

16 Af Musikmuseets 10 elfenbensfløjter fra perioden 1700-1790 er de tre usignerede/uden stempel. Ardal Powell påpeger i en mail 5/2 2021, at *There are many, many unattributed ivory flutes extant in collections worldwide. Their survival rate may be greater because the material is more durable and obviously precious/decorative. The dies used to stamp wooden instruments don’t make much of an impression on ivory. Some may have been custom-made for noble or royal patrons by retainers who did not use a trademark. For all these reasons I think it unlikely the maker of this instrument can be identified from internal evidence and it will probably remain a mystery like so many others.*

17 Oplyst af historiker Mikkel Venborg Pedersen, Nationalmuseet.

18 Af orkesterværker, hvor der indgår fløjte, kan nævnes Johann Ludwig Freydt *Wir wollen taegl. rüehmen von Gott*, Georg Friedrich Händel *Ich weis das mein Erloeser lebt* (2 fl.), Johann Adolf Hasse, *Erheb, Gemein, erhebe das Herz. No. 1.* fra *Augustino* (2 fl.). Der findes stadig rester i Brødremenighedens museum af en fløjte af buksbom fra periode.

19 Peter Hauge påpeger, at det ikke ligner Herrnhuter-stjernen, og at de ikke havde passion for at stemple deres ejendele.

20 Melchior navnet optræder ikke i folketællinger eller Register zum Kirchenbuch der Brüdergemeine in Christiansfeld 1773-1940.



Ill. 9. August Grenser? (1720-1807)
(Photo Bo Karberg)



Ill. 10. Giuseppe Castel (c. 1730)
(Photo Peter Spohr)



Ill. 11. Johann Heitz (1672-1737)
(Photo Satoshi Asaoka)²¹

Udsmykninger på én-klap-fløjternes klap er ikke almindelig og de fleste kendte findes på tidlige fløjter i tre dele, mens sol- eller stjernemotivet kun er fundet på fløjter i fire dele. Illustrationerne 10 og 11 viser dette motiv på to af disse fløjter.

Med hensyn til den katolske kirkes brug af strålesymbolet, er der ofte enten et øje eller en due i midten, men da der heller ikke er noget kendskab til, at denne kirkes brug af musikinstrumenter i Danmark på dette tidspunkt var af en størrelse, der sandsynliggjorde anskaffelse af et instrument i den prisklasse, er denne mulighed usandsynlig. Det samme gør sig gældende for frimurerlogernes vedkommende, der også benyttede strålesymbolet.

Hvis Musikmuseets instrument oprindeligt er blevet anskaffet til brug i Danmark, så er der blandt adelen en større mulighed for at finde nogle, der har haft interesse og økonomiske muligheder for dette. Vi har kendskab til adskillige grever, der havde dyre elfenbensfløjter. Grev Otto Ludvig Raben (1730-91), der tog timer hos Michel Blavet i Paris, havde en elfenbensfløjte af Thomas Lot,²² Grev Enevold Brandt (1738-72), der besøgte Frederik d. Store i 1764, fik som gave en elfenbensfløjte (muligvis Musikmuseets E 147 bygget af John Mason), og endelig er der Grev Frederik Danneskiold-Samsøe (1703-70), der efterlod sig flere fløjter, hvis skæbner desværre er ukendte i dag.²³ På Musikmuseet befinder der sig også en elfenbensfløjte bygget af Pierre Naust,²⁴ der har proveniens til Nysø slot, hvis ejer fra 1740erne frem til 1763 var Cathrine Kristine Danneskiold-Samsøe.

Også i flåden finder man fløjtespillende diletanter fra denne periode som Capitain Hansen 1776, Lieutenant C.T. Falbe 1771 eller Lieutenant Waltersdorff 1780,²⁵ ligesom gode amatører, der deltog i *Det musicalske Selskabs* koncerter kunne være en mulighed.

Ser man bort fra den udsmykkede klap, der mest er et prestigesymbol, vil det være naturligt at se efter brugere fra det professionelle musikmiljø. Vi ved, at to af musikerne fra Det kgl. Kapel, Philip Seydler (c. 1765–1819) og Peter Friedrich Nyeborg (1774-1827) begge spillede på Grenser-fløjter af ibenholt tilhørende Kapellet, og de har højst sandsynligt også haft deres egne private instrumenter.²⁶ Men instrumentet kunne også have tilhørt en af de øvrige fløjtenister tilknyttet Kapellet.²⁷ Og så er der stadsmusikanten i Aarhus Martinus Ræhs d. y. (1702-1766), der i 1748 var omkring Schwerin, der havde tæt kontakt med Dresden. Efter opholdet i Schwerin flyttede han til

21 Satoshi Asaoka: *The Paradise of Flutes "My Recorder life"*, Tokyo-Shoseki, 2001.

22 Fløjte E 102 har ifølge Musikmuseets oplysninger relation til Aalholm slot via godsforvalter F. Sletting.

23 Andre muligheder kunne være Joachim Moldenit, c. 1706- c. 1760, kammerherre W.H.R.R. Gjedde 1756-1816.

24 Pierre Naust' (1660-1709) stempel blev benyttet af hans enke Barbe Pelletier, eller partner Antoine Delerablé frem til 1734.
<http://berneyflutes.com>.

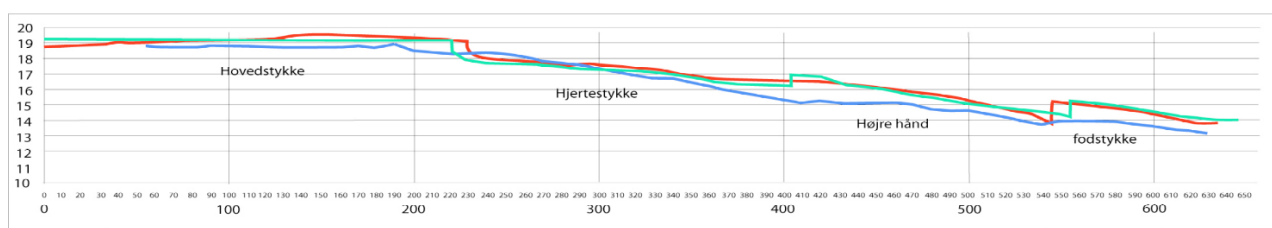
25 Mogens Friis: *Fra havets dyb. CUSTOS 2020* s. 16.

26 Dorte Falcon Møller: *Fløjte, obo, klarinet & fagot 1987* s. 89.

København, hvor han bl.a. fik tilknytning til Kapellet. I opgørelsen over hans dødsbo er der registreret en elfenbensfløjte. Denne var med sølvbeslag, og kan derfor ikke være museets, men vi ved, at han også har spillet på andre elfenbensfløjter.²⁸

Den tætte kontakt med instrumentbyggere i Leipzig-Dresden området i anden halvdel af 1700tallet fremgår også af en bestilling i 1757 på 24 fløjter af Gottlieb Crone (1706-1766/68) i Leipzig til et spillecabinet til Frederik d. V.²⁹

OPMÅLINGEN af Musikmuseets fløjte understøtter hypotesen om at hovedstykke og krop formodentlig er lavet af forskellige byggere. Kroppens koniske form er ikke typisk tysk, ”germansk”, men peger bagud i tid mod tidligere tredelte franske fløjter af f.eks. Jean Jacques Rippert (1696-1716) og Jacques Martin Hotteterre "Le Romain" (1674-1763), hvor boringen i hovedstykket også har været større (19,5-19,8 mm.) sammenlignet med Musikmuseets på 18,8 mm.. Boringens fortsatte indsnævring i fodstykket peger ligeledes i samme retning. Denne type boring findes bl.a. i instrumenter af den tidligere nævnte Eichentopf³⁰ og en fløjte tilskrevet Hotteterre.³¹ Bo Karberg gør opmærksom på, at taphullet i ”erstatningshovedstykket” helt klart ser ud til at være drejet til tappen i hjertestykket. Dette faktum giver også en forventning om, at embouchurehullet sidder det ”rigtige” sted. Da boringen i hovedstykket ligner andre kendte Grenser-fløjters boring, kunne det antyde, at hovedstykket kan have været fremstillet af Grenser som erstatning for et ødelagt hovedstykke til en fløjte med en ældre type boring specielt i fodstykket.



Ill. 12. Sammenstillede boringer for *Eichentopf*, *Hotteterre* (Stuttgart) og *Musikmuseets E 142*



Ill. 13. Jean-Hyacinth Rottenburgh (Photo Musée des instruments de musique, Brussel)

27 Johan Gottfried Tauer 1769, Johan Foltmar d.y. 1714-1794, Hans Hinrich Zielche 1741-1802, Johann Peter Tüxen c. 1770 og Hans Henrik Rose 1775. Her kan også nævnes fløjtevirtuos, komponist, syngemester ved Det kgl. Teater Hardenack Otto Conrad Zinck (1746-1832), der kom fra en stilling som førstefløjtenist ved Hofkapellet i Ludwigstlust fra 1777 til 1878. Hans fløjte af Mathäus Hirschstein (ca. 1695 -1769) er i dag på Musikmuseet (MMCCS 2012-263).

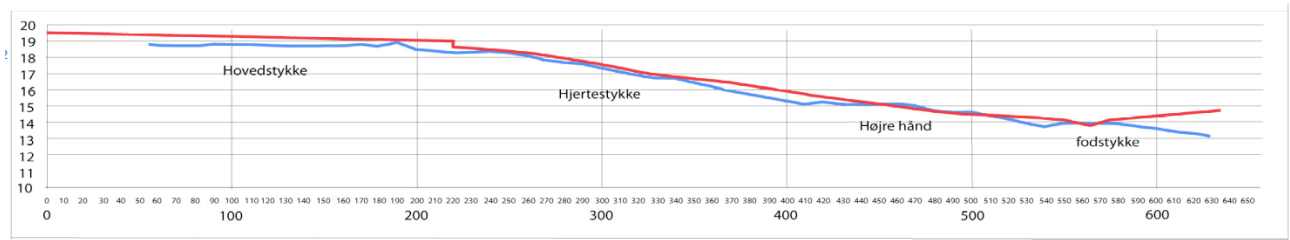
28 To af Johan Andreas Kuster/Küster, der boede i København 1761-16/6 1763. Det vides ikke om denne stemplede sine instrumenter. Mogens Friis: *Brikker til musikkens historie i Århus indtil c. 1800*. 2005 og Langwill Index 1993 s. 454.

29 Ture Bergstrøm: *The Music of the C.F. Lehmann Kunstschränk at Rosenborg Castle, Copenhagen*. The Galpin Society Journal LXVIII March 2015. s. 64.

30 Ardal Powell: *Die Eichentopf-Flöte: Die älteste erhaltene vierteilige Traversflöte?* Tibia 1/1995 s. 343-44. Herbert Heyde: *Flöten*. Leipzig 1978 s. 84.

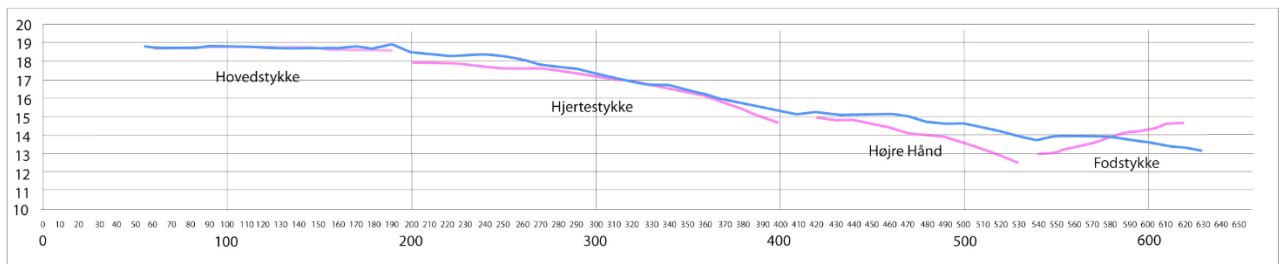
31 Ardal Powell: *The Hole in The Middle: Transverse Flute Bores in the Late 17th and Early 18th Centuries*. Paper read at the annual meeting of the American Musical Instrument Society, Elkhart IN, 1994 s. 2. Det kendes dog også i enkelte fløjter på Grensers tid, som f.eks. hos John Hale (1785-1804) og Thomas Collier (?-1785). Powell: *The Keyed Flute*. s. 57 og 186.

Det er desuden påpeget af den canadiske fløjtebygger Jean François Beaudin, at en af de allertidligste firdelte fløjter +/- 1720 af I H Rottenburgh (1672–1756) har en boring, der er meget

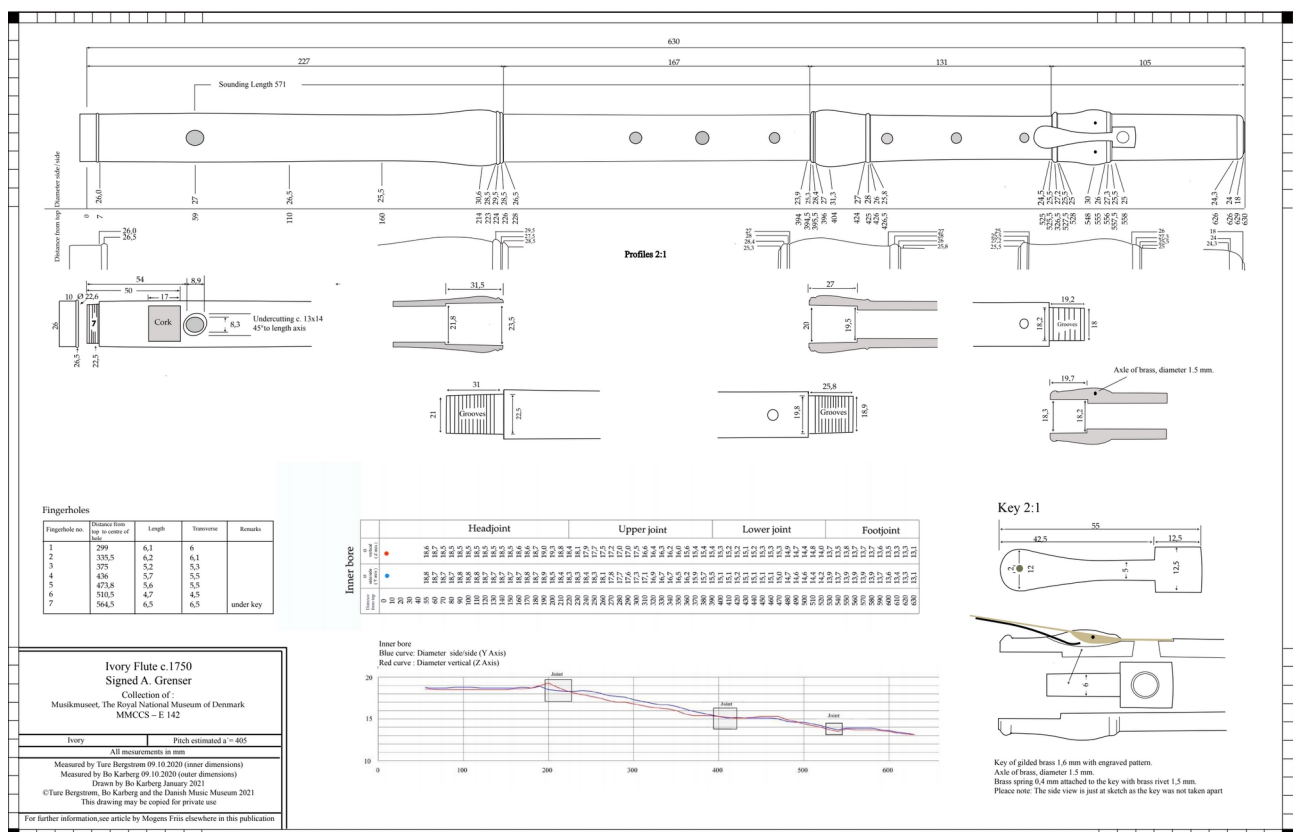


tæt på Musikkemuseets fløjte, bortset fra boringen i fodstykket og længden af hovedstykket.³²

Ill. 14. Sammenholdt boring af I.H. Rottenburgh og Musikkemuseets E 142



Ill. 15. Sammenholdt boring af Musikkemuseets E 142 og "normal" A. Grenser



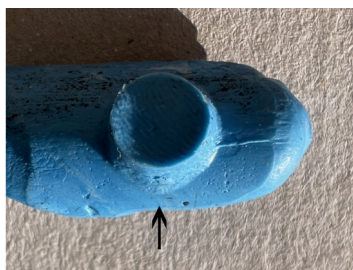
Ill. 16. Tegning og skema af E 142 Bo Karberg

32 E-mail 5/2 2021.

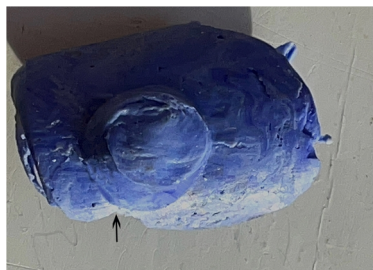
Ved en sammenligning af embouchurehullets størrelse på Musikmuseets fløjte, der er 8,9 x 8,3 mm, med 19 af A. Grensers fløjter med det autentiske stempel, hvor disse ligger fra 8,5 x 8,5 mm og op til 10,9 x 10,2 mm, kunne det pege på, at hovedstykket, hvis det er af Grenser, må ligge i hans tidlige produktionsfase, da hulstørrelsen for hans fløjter generelt stiger op gennem tiden.

Her skal nævnes en undersøgelse foretaget af Kelly Nivison Roudabush af blæsehullets størrelse på fløjter fra ca. 1650 til 1715.³³ Af den fremgår det, at blæsehullet på disse tidlige fløjter³⁴ stort set alle har større dimension end Musikmuseets, hvilket viser, at dette hovedstykke ligger tættere på Grensers tidlige fløjter.

I forbindelse med undersøgelsen af tre A. Grenser fløjter i private samlinger i Danmark blev Bo Karberg opmærksom på en lille interessant detalje vedrørende underskæringen i embouchurehullet. Disse Grenser fløjter har alle en let filet eller skrabet kileformet tilspidsning mod midten af underkanten, modsat blæsekanten, hvor embouchurehullet løber ud i den indre boring. Det ses tydeligt, når man ser nøje på silikoneprintene. Et silikoneaftryk foretaget af Bo Karberg af embouchure-hullet på E 142 viser, at denne type underskæring også er benyttet på denne fløjte.



*Silicone print af embouchure
hul fra en af de danske A. Grenser fløjter.*



Silicone print af embouchure hul på E 142

(Photo Bo Karberg)

Det kræver dog en større undersøgelse af, om denne tilspidsning er unik for Grensers fløjter generelt eller for Dresden-byggere, eller om den også findes i hovedstykker fra andre samtidige byggere.

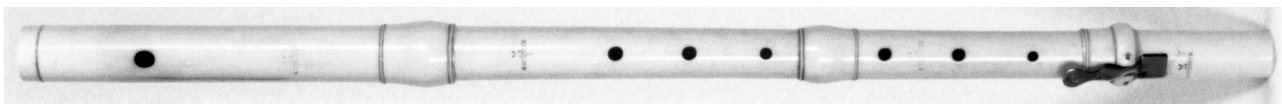


Ill. 17 Musikmuseets E 142 (Photo Bo Karberg)

³³ Kelly Nivison Roudabush: The flute in transition: a comparison of extant flutes from circa 1650 to 1715. 2017.

³⁴ Rippert, Hotteterre, Naust, Panon, Chevalier, Bressan og Denner.

SAMMENLIGNING af musikmuseets 10 elfenbensfløjter fra perioden 1700 – 1790 med den originale grenser-fløjte af elfenben.



Ill. 18. A. Grenser fløjte i elfenben. (Photo Peter Spohr)



Ill. 19. MMCCS E 142. A. Grenser? Musiker Victor Melchior (Photo Kamilla Hjortkjær)



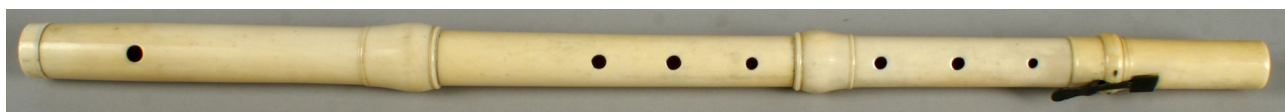
Ill. 20. MMCCS CL 434. Signeret med indgraveret krone. Tilhørt slægten v. Arenstorff til Overgaard (Photo Ture Bergstrøm)



Ill. 21. MMCCS CL 435. Usigneret og uden proveniens (Photo Svend Christiansen)



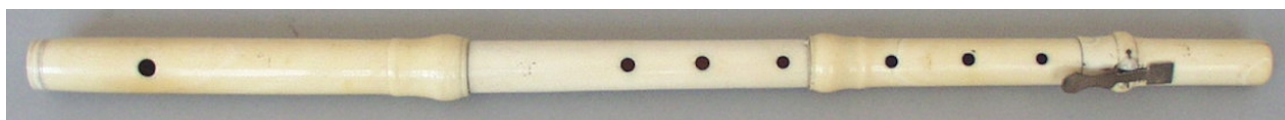
Ill. 22. MMCCS 2009-39. Usigneret og uden proveniens (Photo Ture Bergstrøm)



Ill. 23. MMCCS 2012-263. Handlende (Mathäus) Hirschstein (ca. 1695-1769). Ejerskab 1765-1832 fløjtenist, komponist syngemester ved det kgl. Teater Hardenack Otto Conrad Zinck (1746-1832) (Photo Ture Bergstrøm)



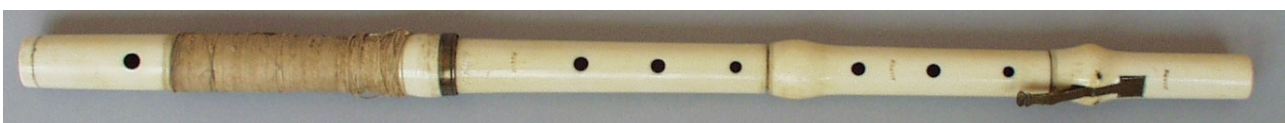
Ill. 24. MCCS E 62. Scherer. Flûte d'amour i A. Valdemar Schiött fløjtenist i Det kgl. Kapel 1852-58 (Photo Svend Christiansen)



Ill. 25. MMCCS E 102. Thomas Lot (1708-1782). F. W. Bischoff, Nysted. Det bortkomne etui bar påskriften: F. Sletting 1782 kostet 11 Danske Specier. Sletting (1727-1786) var fra 1757 forvalter på Aalholm slot. (Photo Ture Bergstrøm)



Ill. 26. MMCCS E 135. Pierre Naust (1660-1709). Stemplet benyttet til 1734. Organist Valdemar Sørensen med mulig forbindelse til Nysø slot. (Registreret af Phillip T. Young under Naust som nr. 1). (Photo Ture Bergstrøm)



Ill. 27. MMCCS E 147. John Mason, (London ca. 1750). Måske tilhørt grev Enevold Brandt (1738-1772). (Photo Ture Bergstrøm)



Ill. 28. *MMCCS X 60* Usigneret og uden proveniens. Narhvalstand. (Photo Svend Christiansen)

Når man sammenligner fotoerne af Musikmuseets registrerede elfenbensfløjter fra denne periode, ser man, at de alle hver for sig har samme type profil ved alle samlingerne, bortset fra den undersøgte fløjte, hvor hovedstykkets profil er "klassisk" og de øvrige dele af instrumentet har "barok" profil. Dette kunne understøtte formodningen om, at E-142's hovedstykke ikke er det oprindelige.

Ingen af de øvrige tværfløjter er blevet undersøgt eller opmålt.

KONKLUSION: Sammenholder man den påførte Grenser-signatur i endeproppen med hovedstykkets boring, forholdsvis lille blæsehul og dennes underskæring, så kunne det pege på, at hovedstykket kunne være bygget af A. Grenser. Derimod afviger boringen i specielt fodstykket fra Grenser's fløjter og som nævnt fra adskillige af de samtidige byggeres instrumenter i Leipzig og Dresden, men kunne være af en tidligere tysk eller måske fransk bygger. Godstykkelsen er mindre i hovedstykket end forventet, men dette er ikke ukendt i tidligere fløjter, så ud fra den betragtning, kunne hovedstykket godt være det originale.³⁵

Med hensyn til den estimerede tonehøjde A-405Hz beregnet ud fra afstanden fra midten af embouchurehullet til slutning af fodstykket, passer denne godt på Grenser's tidlige fløjter med én klap, der findes med en stemning helt ned til A-402Hz. Men den lave kammertone kunne også pege på et ældre instrument.

Vedrørende instrumentets proveniens kan denne ikke med sikkerhed føres tilbage til før 1929, hvor det doneres til Musikhistorisk Museum af musiker Victor Melchior. Hvem der oprindeligt har anskaffet fløjten og hvornår, har ikke kunnet påvises, ligesom det heller ikke har været muligt at finde ud af, hvor, hvornår eller hvordan Melchior har erhvervet den.

Tager man instrumentets kvaliteter i betragtning med hensyn til udførelse, materiale og formodede klang ud fra målene, er der ingen tvivl om, at det er en førsteklasses bygger, der har fremstillet dette kostbare instrument, og med dansk musiklivs nære tilknytning til det tyske, er der nok størst sandsynlighed for, at det er derfra, instrumentet på ukendt vis er havnet i Danmark.

En mulig konklusionen på den utraditionelle A. Grenser signatur i hovedstykket kunne være, (a) at instrumentet på et tidspunkt har tilhørt Grenser, (b) at Grenser allerede under sin uddannelse har bygget et nyt hovedstykke for en dansk(?) kunde som erstatning for et ødelagt og derfor signeret det på denne utraditionelle måde, eller....

Musikmuseets instrument er registreret i Phillip T. Youngs *4900 Historical Woodwind Instruments* 1993 s. 95 under A. Grenser som nr. 14, men uden yderligere oplysninger, og instrumentet har ikke tidligere været opmålt eller undersøgt.

Mogens Friis, Aarhus 2022

Artiklen er en del af en større undersøgelse omfattende 4 originale A. Grenser fløjter i privat eje i Danmark. Denne undersøgelse omfatter udover opmåling også røntgenfotografering og CT-scanning af fløjterne, og research vedrørende Grensers instrumenter i Danmark historisk set, samt Grenser og hans instrumenter i samtiden. (tryk på linket her).

35 Oplyst af Ardal Powell i mail 4/2 2021.